8. షహనాయ్ షహెన్‌షా

మూలం : డా॥ సామల సదాశివ

కింది బొమ్మను చూడండి

SCERT TELANGANA

ప్రశ్నలు

1. పై చిత్రంలోనివారెవరు?
2. వారి ప్రత్యేకతలు ఏమిటి?
3. మీకు తెలిసిన మరికొంతమంది సంగీత విద్వాంసుల గురించి చెప్పండి.
4. వీరి గురించి మనం ఎందుకు తెలుసుకోవాలి?

పాఠం ఉద్దేశం

ఎంత కఠినమైన పని అయినా సాధించాలి అనే తపన ఉంటే, అందుకోసం నిరంతరం ప్రయత్నిస్తే ఆపనిని తప్పక సాధించవచ్చు. అట్లా సాధించినవారు గొప్పవారుగా గుర్తింపుపొందుతారు. వాళ్ళ జీవితం తరువాతి వారికి ప్రేరణ కలిగిస్తుందని తెలియజేయడం ఈ పాఠం ఉద్దేశం.

తెలంగాణ ప్రభుత్వంచే ఉచిత పంపిణీ 2021-22

పాఠ్యభాగ వివరాలు

ఈ పాఠం 'వ్యాసం' అనే ప్రక్రియకు చెందినది. వివరించి చెప్పబడేది లేదా రాయబడేది వ్యాసం. ఈ పాఠ్యభాగం డా॥ సామల సదాశివ రాసినది.

రచయిత పరిచయం

11-05-1928
07-08-2012

డా॥ సామల సదాశివ కుంరం భీం ఆసిఫాబాద్ జిల్లా దహెగామ్ మండలం తెనుగు పల్లెలో జన్మించాడు. సంస్కృతం, తెలుగు, ఆంగ్లం, ఉర్దూ, ఫార్సీ, హిందీ, మరాఠీ భాషల్లో ఈయన పండితుడు. ఉర్దూ, ఫార్సీ, మరాఠీ కవులు, రచయితల సాహిత్యాన్ని ఈయన తెలుగులోకి అనువాదం చేశాడు.

ఉర్దూ సాహిత్య చరిత్ర, అమ్జద్ రుబాయీలు, మలయమారుతాలు, యాది, సంగీత శిఖరాలు మొదలైనవి ఇతని రచనలు. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వంచే ఉత్తమ అనువాద రచనా పురస్కారం పొందాడు. కేంద్రసాహిత్య అకాడమీ అవార్డు లభించింది. కాకతీయ, తెలుగు విశ్వవిద్యాలయాలు ఈయనను గౌరవ డాక్టరేట్‌తో సత్కరించాయి.

విద్యార్థులకు సూచనలు

- పాఠంలోని బొమ్మలను చూడండి. వాటి గురించి మాట్లాడండి.
- మీ టీచర్ చెప్పే పాఠం వినండి. బొమ్మ ద్వారా తెలుసుకున్న విషయాలను పాఠంతో పోల్చుకోండి.
- పాఠాన్ని చదువండి. ఇంతవరకు మీరు తెలుసుకున్న విషయాలు పాఠంలో ఉన్నాయో లేదో చెప్పండి.
- పాఠం చదువండి. అర్థంకాని పదాల కింద గీత గీయండి.
- గీత గీసిన పదాలకు అర్థాలను పదపట్టిక లేదా నిఘంటువులో చూసి లేదా మీ టీచర్‌ని అడిగి తెలుసుకోండి.

SCERT TELANGANA

I

21.08.2006 రాత్రి 2.20కి ఉస్తాద్ బిస్మిల్లాఖాన్ అస్తమించినాడన్న విషాదవార్త వెలువడింది. మనదేశంలోనే కాక ప్రపంచంలోని అనేక దేశాల్లో సంగీతాభిమానులు సంతాపమగ్నులైనారు. అప్పుడతని వయస్సు 91.

భారతదేశం ఒక అనర్ఘరత్నాన్ని కోల్పోయింది. సంగీతరంగాన భారతరత్నలు మరి కొందరున్నారు. కానీ తమ సంగీతాన్ని కలకాలం నిల్పి దివ్యలోకాలు చేరుకున్న వాళ్ళిద్దరే. ఒకరు ఉస్తాద్ బిస్మిల్లాఖాన్. ఇంకొకరు ఎమ్.ఎస్.సుబ్బులక్ష్మి. ఇది నా అభిప్రాయం. ఆసేతుహిమాచలం మందిరాల్లో పవళింపు సేవ తరువాత నిద్రించిన దేవతలు ప్రభాత సమయాన ఉస్తాద్ బిస్మిల్లాఖాన్ షహనాయి స్వరాలతో మేల్కొంటారు. లేదా సుబ్బులక్ష్మి సుప్రభాత గానంతో మేల్కొంటారు. ఇంతటి వ్యాప్తి ఇంకే గాయకుని సంగీతానికి గాని, గాయిక సంగీతానికి గాని, వాదకుని సంగీతానికి గాని లభించలేదు.

మనదేశంలో సనాతన కాలం నుంచి శుభకార్యాల్లో వాయించే మంగళవాద్యం షహనాయి. దాన్ని కొన్ని ప్రాంతాల్లో సొన్నాయి, సన్నాయి అంటారు.

బీహార్ రాష్ట్రంలో దుమ్రాన్ అనే చిన్న సంస్థానం ఉండేది. సంస్థానం చిన్నదే. అక్కడి రాజవంశీకులు తమ దర్బార్‌లో షహనాయి వాదకులను ఆస్థాన విద్వాంసులుగా నియమించుకున్నారు. సాలార్ హుసేన్‌ఖాన్ కొడుకు హుసేన్ బక్ష్‌ఖాన్, అతని కొడుకు రసూల్ బక్ష్ ఖాన్, అతనికొడుకు పైగంబర్ బక్ష్‌ఖాన్ తమ వాద్యంలో తలా కొన్ని సవరణలు చేసి పెద్ద పెద్ద గాయికలు, గాయకులు, సితార్ వాదకులు, సరోద్ వాదకులు ఆసీనులయ్యే సంగీత సభావేదిక మీద కూర్చుండే అర్హత సంపాదించినారు.

SCERT TELANGANA

పైగంబర్ బక్ష్ కొడుకే బిస్మిల్లాఖాన్. తండ్రి అతణ్ణి షహనాయి నేర్చేముందు బడికి వెళ్ళి కొంతకాలం చదువుకొమ్మని బలవంత పెట్టేవాడు. చదువుకోవటం ఇష్టంలేని బిస్మిల్లాఖాన్ కాశీలో ఉండే తన మేనమామ అలీబక్ష్ విలాయతు దగ్గరికి పారిపోయినాడు. అలీబక్ష్ విలాయతు సంగీత సభల్లో సోలో వాయించే విద్వాంసుడే కాక కాశీ విశ్వనాథాలయంలో షహనాయి వాయించే విద్వాంసుడు. అతడు బిస్మిల్లాఖాన్‌కు చాలా ప్రేమతో షహనాయి వాద్య రహస్యాలు, తనజీవితంలో జరిగిన ఒక రహస్యం కూడా చెప్పినాడు. కాశీని మహాస్మశానం అని కూడా అంటారు. ఆ మహాస్మశానంలో ఏ మూలనో కూర్చుండి అలీబక్ష్ అర్ధరాత్రి షహనాయి సాధన చేస్తున్నాడట. ఎక్కణ్ణుంచో దివ్య పరిమళం. కళ్లు తెరిచి చూస్తే ఒక భవ్యమూర్తి నిలబడి ఉన్నాడట. జటాజూటం. ఒంటినిండా విభూతిరేఖలు, మెడనిండా, దండలకు, ముంజేతికి రుద్రాక్షమాలలు. అతడు మందహాసం చేస్తూ "వాయించు బేటా! వాయించు" అని తన వేళ్ళతో షహనాయిని తాకి అదృశ్యుడైనాడట. అతడు సాక్షాత్తు బాబా విశ్వనాథుడే అని, తన షహనాయిలో అతని స్పర్శ వలన సుస్వరాలు చేరినాయని ఆనందవివశుడై అలీబక్ష్ అనాటి నుంచి ధాటిగా వాయించటం మొదలు పెట్టినాడట. అయితే తన మేనల్లునికి ఆ ముచ్చట చెప్పి "ఇవి దేవ రహస్యాలు. ఇట్లాంటి దివ్యానుభూతులు ఇక్కడ చాలా జరుగుతాయి. ఒకవేళ నీకూ ఇట్లాంటి అనుభవం కలిగితే ఎవ్వరికీ చెప్పకు. జాగ్రత్త!" అని హెచ్చరించినాడట.

ఆ మందిర సముదాయంలోనే ఉన్న బాలాజీ మందిరంలో బిస్మిల్లాఖాన్‌కు స్వరసాధన జేసే సౌకర్యం కలిగించి ఒక గది తాళంచెవి ఇచ్చినాడట అలీబక్ష్. ఆ తాళం చెవిని అతడు రాత్రి 9 గం.ల నుంచి 11 గం.ల వరకే ఉపయోగించవలె. తరువాత మేనమామకు ఇయ్యవలె. ఒకరాత్రి బిస్మిల్లాఖాన్ బాలాజీ మందిరం గదిలో లోపలి నుండి గొళ్ళెం పెట్టి కూర్చుండి సాధన ప్రారంభించినాడు. అకస్మాత్తుగా ఆ గది నిండా దివ్య పరిమళం నిండుకున్నది. కళ్ళు తెరచి చూస్తే అలాంటి దివ్య పురుషుడే! బాలుడైన బిస్మిల్లాఖాన్ భయపడి సాధన మానుకున్నాడట. "బజావ్, బేటా! బజావ్" అని మందస్మితం చేసి అతడు మాయమయినాడు. పెట్టిన గొళ్ళెం పెట్టినట్టే ఉన్నది. ఆ దివ్యపురుషుడు ఎటు వెళ్ళినాడో అని లాంతరు పట్టుకొని ఆ ప్రాంతమంతా వెతికినాడు. ఎవరూ కనిపించలేదు. భయభ్రాంతుడైన బిస్మిల్లాఖాన్ గదికి తాళం వేసి, గబగబా నడుస్తూ ఇంటికి వెళ్ళి తన గదిలో పడుకున్నాడు. ఇంత తొందరగా వచ్చినావేమిరా! అని మేనమామ అతని గదికి వెళ్ళి పలకరిస్తే బిస్మిల్లాఖాన్ గజగజ వణుకుతూ జరిగిందంతా చెప్పినాడు. అలీబక్ష్ అతని చెంపమీద బలంగా చరిచి, "ఇక నోరుమూసుకో" అని వెళ్ళిపోయినాడు. కానీ బిస్మిల్లాఖాన్ తరువాత తన అనుభవాన్ని ఇంటర్వ్యూలలో చాలా మందికి చెప్పినాడు.

ఆలోచించండి - చెప్పండి

1. భారతదేశంలో సంగీతాన్ని కలకాలం నిల్పిన వారెవరు?
2. సంగీత సభావేదిక మీద కూర్చుండే అర్హతను ఎవరు సాధించారు?
3. బిస్మిల్లాఖాన్ తన అనుభవాన్ని ఇంటర్వ్యూలో ఏమని చెప్పినాడు?

II

అలీబక్ష్ 1940లో మరణించినాడు. తన మేనల్లుడు బిస్మిల్లాఖాన్ తనను మించిన ఉస్తాద్ అవుతాడని తన మిత్రులకు గర్వంగా చెప్పుకునేవాడట. ఉస్తాద్ బిస్మిల్లాఖాన్‌కు కాశీ నగరం పట్ల, విశ్వనాథుని పట్ల, గంగా మాయిపట్ల, తాను నివసించిన సరాయ్‌హరాపట్ల, తన ఇంటిముందటి సరస్వతీ విగ్రహం పట్ల ఆత్మీయతాభావం ఉండేది. కాశీని వారణాశి అని అంటారు. బనారస్ అని గూడ అంటారు. ఖాన్‌సాహెబ్‌కు బనారస్ అన్న పేరు ఇష్టం. అతని నాష్టాకు బనారస్‌లో దొరికే పూరీ, కచోరీ, జిలేబీలే ఇష్టం. బనారస్ పానే ఇష్టం.

SCERT TELANGANA

తెలంగాణ ప్రభుత్వంచే ఉచిత పంపిణీ 2021-22

బిస్మిల్లాఖాన్‌కు షమ్‌షుద్దీన్ అనే ఒక అన్న ఉండేవాడు. అలీబక్ష్ మరణించిన తరువాత ఆ అన్నదమ్ములిద్దరూ సంగీత సభల్లో కలిసి షహనాయి వాయించేవాళ్లు. చుడీదార్ పైజామాలు, జరీ బుటాల షేర్వానీలు, ఖర్‌ఘురీ పటకాలు ధరించి వేదిక మీద ఆసీనులైన వాళ్ళిద్దరు రాజకుమారుల్లాగా ఉండేవారు. షహనాయి వాద్యంలో అన్న కంటే తమ్ముడే ముందుండేవాడు. అయినా అన్నమీది గౌరవంతో బిస్మిల్లాఖాన్ అణిగి మణిగి వాయించేవాడు. షమ్‌షుద్దీన్ ఖాన్ అల్ప వయస్సులోనే మరణించినందున బిస్మిల్లాఖాన్ ఒక్కడే దేశవిదేశాల్లో సంగీత జైత్రయాత్ర సాగించినాడు.

మన దేశానికి స్వాతంత్ర్యం దొరికిన 15 ఆగస్టు 1947 నాడు లాల్‌ఖిలాలో పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ ప్రసంగానికంటే ముందు దేశమంతా ఉస్తాద్ బిస్మిల్లాఖాన్ షహనాయి స్వరాలనే విన్నది. అప్పుడతని వయసు 31. ఆ వయస్సులోనే అతనికి మంచి గుర్తింపు లభించిందన్నమాట.

జి.ఎన్.జోషి కొన్ని వాద్యాలతో షహనాయి జుగల్బందీ చేయించి ఎల్.పి.లు తీయాలని సంకల్పించినాడు. 'గూంజ్ ఉఠీ షహనాయి' అనే సినిమాలో ఉస్తాద్ అబ్దుల్ హలీం జాఫర్‌ఖాన్ సితార్, ఉస్తాద్ బిస్మిల్లాఖాన్ షహనాయి జుగల్బందీ విన్నాడు. అట్లాంటి జుగల్బందీ ఎల్.పి.లో జరిపించాలని జాఫర్‌ఖాన్‌తో మాట్లాడినాడు. "అది 2 ¾ నిమిషాల రికార్డు కనుక ఇబ్బంది లేకుండా సాగింది. ఎల్.పి.లో సాగదు. రెండు వాద్యాలు స్వరవిన్యాసం వేరు, సాధ్యం కాదు" అని తప్పించుకున్నాడు జాఫర్ ఖాన్. అది వాస్తవమే. ఉస్తాద్ బిస్మిల్లాఖాన్ ఎడింబరో మ్యూజిక్ ఫెస్టివల్‌లో పాల్గొనటానికి వెళ్ళినపుడు ఆ సభకు వచ్చిన ప్రసిద్ధ సితార్ వాదకుడు ఉస్తాద్ విలాయత్ ఖాన్‌తో ఉస్తాద్ బిస్మిల్లాఖాన్ షహనాయి జుగల్బందీ ఏర్పాటు చేసినాడు. వాళ్ళ లండన్ ఆఫీసు ఏర్పాటు చేసిందా కార్యక్రమం. ఆ ఎల్.పి అద్భుతంగా వచ్చింది. బాగా అమ్ముడయింది.

చాలా సంపాదించినాడు ఉస్తాద్ బిస్మిల్లాఖాన్. అయినా అతని సంపాదన సరిపోయేది కాదు. సంపాదించేవాడు అతడొక్కడే. తినేవాళ్ళు నూరుగురు. అతని కుటుంబ సభ్యులే ఎనభైమంది. కొడుకులు, కోడళ్ళు, మనుమలు, మనుమరాండ్రు, ముని మనుమలు, ముని మనుమరాండ్లు ఇంకా, కొందరు దగ్గరి బంధువులు భోజన సమయాన అతని ఇంటివాళ్ళే కాక ఆ ప్రాంతాల్లో తిరిగే బీదవాళ్ళు కూడా దస్తర్ ఖాన్ మీద కూర్చుండేవాళ్ళట. అది బిస్మిల్లాహోటల్‌గానే పేర్గాంచింది.

ఆలోచించండి - చెప్పండి

1. బిస్మిల్లాఖాన్‌కు ఎవరి పట్ల ఆత్మీయతాభావం ఉండేది?
2. బిస్మిల్లాఖాన్ అన్న గురించి చెప్పండి.
3. జుగల్బందీ, ఎల్.పి.లను గురించి చెప్పండి.

III

అతడు షియా కనుక మొహర్రం నెలలో, ముఖ్యంగా ఎనిమిదిన కర్బలా మైదానంలో షహీదులయిన వాళ్ళకోసం ఏడ్చేవాడు. నోహా ఖ్వాన్ చేసేవాడు. కరుణరస ప్రధానమైన మర్సియాలు వాయిస్తూ తిరిగేవాడు. వాడవాడంతా ఏడుస్తూ అతని వెంట తిరిగేది.

అవసరమైన సందర్భంలో తప్ప అతడెన్నడూ విచారం ప్రకటించలేదు. ఎప్పుడూ నవ్వుతూ నవ్విస్తూ ఉండేవాడు. తాను బనారస్‌లో విన్న విద్యాధరీదేవి, కాశీబాయి, రసూలన్‌బాయి, సిద్ధేశ్వరీ దేవి ఎంత గొప్పగా పాడేవాళ్ళో తన ఇంటికి వచ్చే శ్రోతలకు సంతోషంగా వినిపించేవాడు. తన తర్వాత తనవాళ్ళంతా ఏమైపోతారో అని రంది ఎప్పుడూ ఉండేది. "ఎవరి అదృష్టం వాళ్ళది" అని సరిపుచ్చుకునేవాడు.

SCERT TELANGANA

తెలంగాణ ప్రభుత్వంచే ఉచిత పంపిణీ 2021-22

పాశ్చాత్యదేశాల్లో ఉస్తాద్ అలీ అక్బర్‌ఖాన్ సరోద్ వాదనం వింటూ, పండిత్ రవిశంకర్ సితార్ వాదనం వింటూ ఆ దేశాల సంగీత ప్రియులు చాలాకాలం ఆనందం పొందివున్నారు కనుక ఉస్తాద్ బిస్మిల్లాఖాన్ ఎల్.పి.లు ఆ దేశాలకు చేరిన తరువాత అతడు కచేరీలో షహనాయి వాయించగా వినాలని ఉబలాటపడ్డారు. 1966లో ప్రతిష్ఠాత్మకమైన ఎడింబరో ఫెస్టివల్లో పాల్గొనవలసిందిగా భారత ప్రభుత్వమే అతన్ని కోరింది. హజ్‌యాత్ర ముగించుకొని ఎడింబరో ఫెస్టివల్లో పాల్గొన్నాడు. ఆ ఫెస్టివల్లో పాల్గొన్న వాళ్ళందరు సంగీత శిఖరాగ్రానికి చేరుకున్న కళాకారులే. ఆ ఫెస్టివల్లోనే షహనాయితో బిస్మిల్లాఖాన్ చేసే స్వరవిన్యాసాన్ని గమనించిన సంగీత ప్రియులు, సామాన్యులు ఆనంద పారవశ్యాన్ని పొందినారు.

ఆ తరువాత ఖాన్ సాహెబ్‌కు విదేశాలకు వెళ్ళటం పట్ల ఆసక్తి కలిగింది. చాలా దేశాల్లో తన సంగీతం వినిపించాడు. మొదట్లో బిస్మిల్లాఖాన్ షహనాయి వాదకులు వాయించే చైతీ, కజిరీ, సావనీ, టుమ్రీ మొ॥ వాటిని వాయించేవాడు. అవి సాధారణంగా మిశ్రఖమాచ్, మాండ్; మిశ్రపీలు లాంటి రాగాల్లో ఉంటాయి. తరువాత మేనమామ దగ్గర ఖయాల్ రాగాలు నేర్చుకున్నాడు. అతడు నేర్చుకున్న రాగాలు యమన్‌కళ్యాణ్, పూర్యా, ముల్తానీ, భాగేశ్రీ, లలత్, కేదారా, భైరవ్, భైరవి, రాక్షసాధన చేసి ఆ రాగాల మీద సంపూర్ణాధికారం సంపాదించినాడు. సాధనకు చాలా ప్రాధాన్యమిచ్చేవాడు ఉస్తాద్. తెల్లవారి లేస్తేనే “పహెలే నమాజ్ ఫిర్ రియాజ్” అనేవాడు. అంటే తొలుత నమాజ్, తరువాత రాగసాధన. ఏ సభలోనైనా అతనికి యమన్ కళ్యాణ్ ఇష్టమైన రాగం. ఆ రాగాన్ని అద్భుతంగా వాయించేవాడు. సరస్వతీ విగ్రహం అతని ఇంటి ముందే ఉండెనాయె. బాబా విశ్వనాథ్ అతని వాద్యంలో అమృతరసం చిలికించినాడాయె. ఈ నమ్మకాలు అతనిలో దృఢమైన ఆత్మవిశ్వాసాన్ని కలిగించినాయి.

26 జనవరి 1950 మొదటి గణతంత్ర దినోత్సవం ఉస్తాద్ బిస్మిల్లాఖాన్ కాఫీ రాగంలో వాయించిన ఖయాల్‌తో ప్రారంభమయింది. అతడు ఏ రాగం వాయించినా అద్భుతంగానే వాయించినాడు. అయినా తనకు ‘సచ్చాసుర్’ అంటే స్వచ్ఛమైన స్వరం దొరకలేదని ఆవేదన పడేవాడు. ఎంతటి అదృష్టవంతులకో ఒక్క సచ్చాసుర్ లభిస్తుంది. “అల్లాహ్! నాకు ఐహిక సంపదలేవీ వద్దు. ఒక్క సచ్చాసుర్ ప్రసాదించు” అని నిరంతరం ప్రార్థించేవాడు. సచ్చాసుర్ అంటే స్వచ్ఛమైన స్వరం.

అతడు హాస్యప్రియుడు, ఎప్పుడూ ఫర్నీచర్ లేని తన పాత హవేలీలోని తన గదిలో కూర్చుండి తనను చూడవచ్చిన వాళ్ళను సాదరంగా ఆహ్వానించి చాలా సంతోషంగా సంభాషణ జరిపేవాడు. చిలిపిగా నవ్వేవాడు. తన మాటలతో వాళ్ళను నవ్వించేవాడు. చిన్నాపెద్దా భేదం లేదతనికి. తన కీర్తిపట్ల భేషజం లేని సాదాసీదా మనిషి, సామాన్యుల మనిషి, బనారస్ ఇరుకు సందుల్లో అతడు ఉన్నంతకాలం సైకిల్ రిక్షాలెక్కి తిరిగేవాడు కానీ కార్లకోసం వెంపర్లాడేవాడు కాదు.

తనకంటే పెద్దవాళ్ళయినా, సమానులైనా గాయనీగాయకులను గౌరవించేవాడు. అతని సమవయస్కురాలు కిరాణాఘరానాకు చెందిన గాయిక గంగూబాయి హంగల్. అతడెట్లా 90 యేండ్ల వరకు స్వరాలు స్వాధీనంలో పెట్టుకుని షహనాయి వాయించినాడో గంగూబాయి హంగల్ కూడా 90 యేండ్లు దాటినా పడుచునాడు పాడినట్లే పాడగలదు. ఇటీవల ఆమెతో కలిసి పాడే మధురగాయిక కృష్ణాహంగల్, అంటే ఆమె కూతురు, మరణించినందువలన ఇప్పుడు గంగూబాయిహంగల్ కచేరీలలో పాడటం లేదు. గంగూబాయి హంగల్ లాంటి ప్రఖ్యాతగాయికలు, గాయకులు అతని అంత్యక్రియల్లో హాజరైనారు. చాలామంది సంతాప సందేశాలు పంపినారు.

తెలంగాణ ప్రభుత్వంచే ఉచిత పంపిణీ 2021-22

సంగీత సభల్లో షహనాయి వాయించే హిందూ పండితులున్నారు. ముస్లిం ఉస్తాదులున్నారు. బనారస్‌లో ఉన్నారు. ఇతరత్రా ఉన్నారు. అయితే మొదట ఆలాప్ వినగానే బిస్మిల్లాఖాన్ ఎవరో ఇతరులెవరో గుర్తించగలం. మనదేశంలో షహనాయి వాద్యం సాగుతూ ఉంటుంది. కానీ ఉస్తాద్ బిస్మిల్లాఖాన్ లాగా వాయించే గంధర్వుడు దొరకడు.

సాదా సీదా జీవితం గడిపిన ఉస్తాద్ సాదా సీదాగానే వెళ్ళిపోయినాడు. అతడు పోయినందువలన మనదేశం ఎంతటి సంపదను, ఎంతటి వైభవాన్ని కోల్పోయిందో చెప్పలేం.

ఆలోచించండి - చెప్పండి

1. బిస్మిల్లాఖాన్ షహనాయి వినాలని ఎవరు ఉబలాటపడ్డారు?
2. ఏ నమ్మకాలు అతనిలో ఆత్మ విశ్వాసాన్ని నింపాయి?
3. గంగూబాయి హంగల్ గురించి తెలియజేయండి.

ఇవి చేయండి

I అవగాహన - ప్రతిస్పందన

విని, ఆలోచించి మాట్లాడడం

అ) బిస్మిల్లాఖాన్ గురించి మీ సొంతమాటల్లో చెప్పండి.

ధారాళంగా చదువడం - అర్థం చేసుకోవడం

అ) పాఠం చదువండి. పట్టికలో సూచించిన పేరాలకు విషయం ఆధారంగా శీర్షికను నిర్ణయించండి.

పేరా సంఖ్య	పేరాకు శీర్షిక
5వ పేరా	
8వ పేరా	
15వ పేరా	

ఆ) కింది పేరాను చదువండి. ఖాళీలను పూరించండి.

సుబ్బులక్ష్మి చిన్న వయసులోనే తన సంగీతాన్ని భక్తి తత్త్వానికి అంకితం చేసింది. మీరా, తుకారాం, సూరదాస్, కబీర్, తులసీరామ్ మొదలయిన భక్తకవుల భజన గీతాలతో పాటు ఆండాళ్, కరైకాళ్, అవ్వయ్యార్ మొదలయిన తమిళ సాధకుల కృతులను కూడా పాడింది. ఆదిశంకరుని రచనలలోని సంగీతం పట్ల ఆకర్షితురాలై

తెలంగాణ ప్రభుత్వంచే ఉచిత పంపిణీ 2021-22
SCERT TELANGANA

భజగోవిందం, విష్ణుసహస్రనామాలు వంటి వాటిని శ్రావ్యంగా ఆలపించింది. బెంగాలీలోని రవీంద్ర సంగీతాన్ని కూడా చక్కగా పాడేది. ప్రాతఃకాలాన వినే శ్రీ వేంకటేశ్వర సుప్రభాతం గానం చేసింది. సంస్కృతంలో కూడా పరిజ్ఞానం ఉండడంవల్ల ఆ శ్లోకాలను చక్కగా ఉచ్చరించేది. ముప్పయ్యవ సంవత్సరంలో అడుగుపెట్టేసరికి, ఆమె తన ఉన్నతశ్రేణి నైపుణ్యాన్ని మరింత మెరుగుపరచుకుంది. తాను పొందిన పేరుప్రఖ్యాతులకు కారణమైనవారిని ఆమె తరచు గుర్తుచేసుకునేవారు. అరుదైన పాటలు నేర్పిన శమ్మంగుడి శ్రీనివాసయ్యర్, ముసిరి సుబ్రమణ్యయ్యర్ మొదలయినవారు తన గానాన్ని, గాత్రాన్ని మెరుగు పరచారని ఆమె చెప్పేది.

1) సుబ్బులక్ష్మి చిన్న వయసులోనే తన సంగీతాన్ని ______________________ అంకితం చేసింది.

2) విష్ణు సహస్రనామం వంటి ______________________ పఠించింది.

3) బెంగాలీలోని ______________________ సంగీతాన్ని కూడా చక్కగా పాడేది.

4) ముప్పయ్యవ సంవత్సరంలో అడుగుపెట్టే సరికి, ఆమె తన ______________________ మరింత మెరుగు పరచుకుంది.

5) ప్రాతఃకాలాన వినే ______________________ గానం చేసింది.

II వ్యక్తీకరణ - సృజనాత్మకత

స్వీయరచన

అ) కింది ప్రశ్నలకు ఐదేసి వాక్యాల్లో జవాబులు రాయండి.

1) 'ఎడింబర్గ్ ఫెస్టివల్లో పాల్గొనవలసిందిగా భారత్ ప్రభుత్వం బిస్మిల్లాఖాన్‌ను కోరింది' మీరు కూడా ఆ స్థాయికి చేరడానికి చేసే ప్రయత్నం ఎలా ఉండాలి?

2) మీకు ఇష్టమయిన సంగీత వాయిద్యం పేరేమిటి? ఎందుకు?

3) 'ఉస్తాద్ పోయినందువల్ల మన దేశం సంగీత వైభవాన్ని కోల్పోయింది' మీ అభిప్రాయాన్ని తెలియజేయండి.

ఆ) కింది ప్రశ్నకు పది వాక్యాల్లో జవాబు రాయండి.

1) ఈ పాఠం ఆధారంగా బిస్మిల్లాఖాన్ జీవితంలోని ఏ అంశాలు మిమ్మల్ని ప్రభావితం చేసాయి? ఎందుకో వివరించండి.

సృజనాత్మకత / ప్రశంస

అ) మీకు తెలిసిన ఎవరైనా ఒక సంగీత కళాకారుని ఇంటర్వ్యూ చేయండి. వివరాలు తెలుసుకోవడానికి కావలసిన ప్రశ్నలను తయారుచేయండి.

తెలంగాణ ప్రభుత్వంచే ఉచిత పంపిణీ 2021-22

SCERT TELANGANA

III భాషాంశాలు

పదజాలం

అ) కింది పదాలను ఉపయోగించి సొంతవాక్యాలు రాయండి.

1) వ్యాప్తి : ________________

2) సంపాదించు : ________________

3) సాధన : ________________

4) అర్హత : ________________

ఆ) కింది పదాలకు నానార్థాలు రాయండి.

1) కచేరీ –

2) సాధన –

వ్యాకరణాంశాలు

అ) కింది సామాన్య వాక్యాలను సంశ్లిష్ట వాక్యంగా మార్చండి.

1) మీనా అన్నం తిన్నది.

మీనా కాలేజీకి వెళ్ళింది.

____

2) లతీఫ్ అంగడికి వెళ్లాడు.

లతీఫ్ కూరగాయలు తెచ్చాడు.

____

ఆ) కింది సంశ్లిష్ట వాక్యాలను సామాన్య వాక్యాలుగా రాయండి.

1) యాదయ్య పట్నం నుండి పల్లెకి వెళ్ళి వ్యవసాయం చేశాడు.

____

2) మమత ఆటో ఎక్కి ఆఫీసుకు వెళ్ళింది.

____

తెలంగాణ ప్రభుత్వంచే ఉచిత పంపిణీ 2021-22

SCERT TELANGANA

ఇ) గీత గీసిన పదాలు ఏ భాషాభాగాలో తెలియజేయండి.

1) శ్రావ్య సినిమా చూసింది.

2) ఆయన పొలంలో కూరగాయలు కోశాడు.

3) ప్రియాంక పాట పాడుతున్నది.

4) రహీం మంచి పిల్లవాడు.

5) వర్ధన్ కాలేజీకి వెళ్లాడు.

ఈ) కింది పదాలలో ద్విగు, ద్వంద్వ సమాసాలకు సంబంధించిన పట్టికను పూర్తి చేయండి.

	పదాలు	విగ్రహవాక్యం	సమాసం పేరు
1)	అన్నదమ్ములు	________	________
2)	________	________	ద్విగు సమాసం
3)	రవిచంద్రులు	________	________
4)	________	తొమ్మిది సంఖ్య గల రసాలు	________
5)	________	రాముడు మరియు రహీం	________

భాషాకార్యకలాపాలు / ప్రాజెక్టు పని

- మీ తరగతిలోని విద్యార్థులలో ముగ్గురు లేదా నలుగురు కలిసి ఒక జట్టుగా ఏర్పడండి.
- ఒక్కొక్క జట్టు ఒక్కొక్క పాఠాన్ని ఎంచుకొని వాటిల్లో నుండి కనీసం 20 పదాలు గుర్తించండి.
- గుర్తించిన పదాలకు తెలుగు నిఘంటువు సాయంతో అర్థాలు రాయండి.
- అట్లాగే వాటికి మీ మాతృభాషలో కూడా అర్థాలు రాయండి.
- వాటిని తరగతిలో ప్రదర్శించి, బాల నిఘంటువు రూపొందించండి.

ఉదా:- వృక్షము = చెట్టు - ఝాడ్ (ఉర్దూ) - ట్రీ (ఆంగ్లం)

సూక్తి

"అభ్యాసం కూసు విద్య"

తెలంగాణ ప్రభుత్వంచే ఉచిత పంపిణీ 2021-22

SCERT TELANGANA

స్ఫూర్తిప్రదాతలు

1. పి. వి. నరసింహా రావు

"ఆయన దేశభక్తిని నిలువెల్లా నింపుకున్న రాజనీతిజ్ఞుడు. రాజకీయ వ్యవస్థ కంటే దేశమే అధికమని గట్టిగా విశ్వసించిన మహామనీషి."

– డా॥ ఎ.పి.జె.అబ్దుల్ కలాం

భారత మాజీ రాష్ట్రపతి, శాస్త్రవేత్త, విద్యావేత్త అయిన అబ్దుల్ కలాం పై మాటలు ఎవరి గురించి అన్నాడో తెలుసా? మన తెలుగువాడు, మొదటిసారి దక్షిణాది నుండి దేశ ప్రధానిగా ఎన్నిక కాబడినవాడు, తెలంగాణ ముద్దుబిడ్డ అయిన పి.వి.నరసింహారావు గురించి.

తెలంగాణ ఖ్యాతిని ఖండాంతరాలకు చాటిన మహామేధావి పి.వి.నరసింహారావు. ఆయన పూర్తిపేరు పాములపర్తి వేంకట నరసింహారావు. ఆయన బహుభాషా కోవిదుడు, రచయిత, కవి, సాహితీవేత్త, వక్త, న్యాయశాస్త్ర కోవిదుడు, రాజనీతిజ్ఞుడు, పరిపాలనాదక్షుడు, అన్నిటికి మించి ప్రజాసేవాపరాయణుడు. బహుముఖ ప్రతిభాసంపన్నుడు.

శాసనసభ్యుడిగా, రాష్ట్ర విద్యామంత్రిగా, ముఖ్యమంత్రిగా, ప్రణాళిక సంఘ ఉపాధ్యక్షుడిగా, కేంద్ర విదేశాంగ శాఖ మంత్రిగా, మానవవనరుల అభివృద్ధిశాఖ మంత్రిగా, ప్రధానమంత్రిగా దేశాన్ని ప్రగతిపథంవైపు నడిపించిన ధీశాలి పి.వి.నరసింహారావు. ఆయన జీవిత విశేషాలను తెలుసుకుందాం.

వరంగల్ రూరల్ జిల్లా నర్సంపేట మండలం లక్నెపల్లి గ్రామంలో 28 జూన్ 1921న సీతారామారావు, రుక్మాబాయమ్మ పుణ్యదంపతులకు పి.వి.నరసింహారావు జన్మించాడు. కొన్ని ప్రత్యేక పరిస్థితులలో వరంగల్ అర్బన్ జిల్లా భీందేవరపల్లి మండలం వంగర గ్రామానికి చెందిన పాములపర్తి రంగారావు, రత్నాబాయిలు పి.వి.ని దత్తత తీసుకున్నారు.

1924లో బాసర జ్ఞానసరస్వతి సన్నిధిలో తలిదండ్రులు అతనికి అక్షరాభ్యాసం చేయించారు. వంగర ప్రభుత్వ పాఠశాలలో ఓనమాలు దిద్దాడు. అటు తర్వాత వేలేరు, హుజురాబాద్‌లలో విద్యాభ్యాసం కొనసాగించాడు. ఏడో తరగతి నుండి పదో తరగతి వరకు హన్మకొండ ప్రభుత్వ ఉన్నత పాఠశాలలో చదివాడు. 1936లో మెట్రిక్ పరీక్ష ప్రథమ శ్రేణిలో ఉత్తీర్ణుడై బంగారు పతకం సాధించాడు.

చిన్నప్పుడు గణితం, విజ్ఞానశాస్త్రం అంటే ఎక్కువ ఇష్టపడేవాడు. చదువులోనే కాదు ఆటల్లో కూడా ఆరితేరినవాడే. ఫుట్‌బాల్, టెన్నిస్ క్రీడలను బాగా ఆడేవాడు. భాష, సాహిత్యం, సంగీతం, చిత్రలేఖనం వంటి విషయాలలో ఆసక్తి

SCERT TELANGANA

చూపేవాడు. లలిత సంగీతం, భజనలు, కీర్తనలు చక్కగా పాడేవాడు. చదువుకునే రోజుల్లో తానెప్పుడు క్లాస్ ఫస్టే అని, సెకండ్ రావటం ఎరుగనని 'ఐ విట్నెస్' పత్రికకు ఇచ్చిన ఇంటర్వ్యూలో ఒకసారి పి.వి. చెప్పాడు.

1938లో నిజాం రాష్ట్ర వ్యతిరేక ఉద్యమంలో పాల్గొనడం చేత ఆయన రాష్ట్రంలో ఎక్కడా చదువకుండా ఆయనను కట్టడి చేశారు. పై చదువుల నిమిత్తం ఆయన మహారాష్ట్రలోని పూనె చేరుకున్నాడు. అక్కడ బియస్సీ పూర్తిచేశాడు. నాగపూర్ విశ్వవిద్యాలయంలో ఎల్.ఎల్.బి. పట్టా పొందాడు. హైదరాబాద్ తిరిగి వచ్చిన తరువాత అప్పటి రాష్ట్ర ముఖ్యమంత్రి బూర్గుల రామకృష్ణారావు వద్ద జూనియర్ ప్లీడర్‌గా పనిచేశాడు. బూర్గుల వ్యక్తిత్వం, న్యాయశాస్త్రంలో వారికిగల పరిజ్ఞానం వారు కేసులు వాదించే తీరును బాగా పరిశీలించేవాడు. వారి అడుగుజాడలలో నడుస్తూ సమర్థతతో కేసులు వాదించి మంచి న్యాయవాదిగా పేరు తెచ్చుకున్నాడు. హైదరాబాద్ సంస్థానం స్వాతంత్ర్యంపొందిన తరువాత స్వామి రామానంద తీర్థ స్టేట్ కాంగ్రెస్‌కు అధ్యక్షులుగా ఎన్నికైనారు. ఆయన లక్ష్యాలు, స్పష్టంగా ఉండేవి. యువకుడైన పి.వి.నరసింహారావు వారిని గురుతుల్యులుగా భావించేవాడు. రాష్ట్రంలో భూసంస్కరణల చట్టం తేవటంలో వారికి అండగా నిలిచి తనకు వారసత్వంగా లభించిన భూమిలో కొంత భాగాన్ని దానంగా ఇచ్చాడు. ప్రజా సంబంధాలను మెరుగుపరుచుకుంటూ రాజకీయ జీవితంలోనికి ప్రవేశించాడు. మొదట ఓటమికి గురైనా 1957లో మంథని శాసనసభా నియోజకవర్గం నుండి ఎన్నికై, తరువాతికాలంలో భారత ప్రధాని స్థాయి వరకు ఎదిగాడు. ఎంత ఎదిగినా ఒదిగి ఉండే నిరాడంబరత్వం పి.వి.ది. భారతదేశం రాజకీయంగా, ఆర్థికంగా అత్యంత కష్టదశలో ఉన్నప్పుడు తన రాజకీయ చతురతతో మిత్రపక్షాల మద్దతుతో మైనారిటీ ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పరచినా తన అనన్యచాతుర్యంతో ప్రధానమంత్రిగా ఐదు సంవత్సరాల చక్కటి పాలనను అందించిన విలక్షణ నాయకుడు.

పి.వి.నరసింహారావు శాంతి స్థాపన గురించి మాట్లాడుతూ "నిరాయుధీకరణ శాంతి స్థాపనకు దారి తీస్తుందనుకోవడం పొరపాటు. అణ్వస్త్రాలను నిర్మూలించవచ్చు. కానీ సంప్రదాయక ఆయుధాలతోనే దేశాలు ఘర్షణపడవచ్చు. ఘర్షణ పడాలనుకొన్నవారికి బాంబులు, అవి లేకుంటే తుపాకులు, అవీ లేకుంటే లాఠీలు, వట్టి చేతులు సరిపోతాయి. నిరాయుధీకరణ ఎంతో అవసరంకాని దానితోనే సరిపోదు. మనుషుల మస్తిష్కాలలో మార్పు రావాలి. హింస, ప్రతీకారం, పగతో కూడిన ఆలోచనలు కొనసాగితే ఏ ప్రయోజనం లేదు. సమాజంలో ఘర్షణ మనస్తత్వాన్ని నిర్మూలించాలి. అప్పుడే శాంతి నెలకొల్పబడుతుంది" అంటూ మానవుల ఆలోచనల్లో మార్పు రావాలని అప్పుడే శాంతి స్థాపన సాధ్యమవుతుందని ప్రపంచదేశాలకు చక్కని సందేశం అందించాడు.

భారతీయ సంస్కృతి సంప్రదాయాలను గురించి "భారతీయ సంస్కృతీ సంప్రదాయాల్లో, వారసత్వంలో, సమాజంలో విచ్ఛిన్నకర శక్తులు విజయం సాధించకుండా అడ్డుకోగల శక్తి ఉన్నది. ఆ శక్తి అలాగే కొనసాగాలని నేను కోరుతున్నాను" అంటూ భావితరాలకు మన సంస్కృతిలో గల గొప్పతనాన్ని తెలియజెప్పిన గొప్ప దేశభక్తుడు పి.వి.నరసింహారావు.

సమర్థుడైన పాలకుడేకాక మంచి సాహితీవేత్త ఆయన. 1948లో కాకతీయ పత్రికను స్థాపించి పత్రికారచయితగా తన సాహిత్య ప్రయాణం మొదలుపెట్టాడు. 'విజయ' అను కలం పేరుతో కథలను రాశాడు. విశ్వనాథ వారి 'వేయిపడగలు' నవలను సహస్రఫణ్ పేరుతో హిందీలోకి అనువదించాడు. తన అనుభవాల ఆధారంగా రాసిన 'ది ఇన్‌సైడర్' ('లోపలి మనిషి' తెలుగు అనువాదం)ను అందించాడు. పదునాలుగు భాషలు మాట్లాడగలిగిన బహుభాషావేత్త, 1983లో అలీన దేశాల శిఖరాగ్ర సమావేశంలో స్పానిష్‌లో మాట్లాడి క్యూబా అధ్యక్షుడు ఫెడర్‌కాస్ట్రోను అబ్బురపరచాడు. తాను నమ్మిన విలువలతో సుదీర్ఘమైన జీవనయానం చేసి డిసెంబర్ 23, 2004న ఢిల్లీలో గుండెపోటుతో తనువు చాలించాడు.

జీవితంలో కలిగే జయాపజయాలను, కష్టనష్టాలను నిబ్బరంగా ఎదుర్కొని నిలచిన స్థితప్రజ్ఞుడు పి.వి.నరసింహారావు.

SCERT TELANGANA

స్ఫూర్తిప్రదాతలు

2. మఖ్దూం మొహియుద్దీన్

నిజాం నిరంకుశ పాలనలో, భూస్వామ్య వ్యవస్థలో నలిగిపోతున్న తెలంగాణను జాగృత పరచడానికి, నవ తెలంగాణ నిర్మాణం కొరకు చైతన్యవంతమైన పాత్రవహించిన ప్రముఖులలో ప్రత్యేకంగా పేర్కొనవలసిన ప్రజా నాయకుడు, బహుముఖ ప్రతిభా సంపన్నుడు మఖ్దూం మొహియుద్దిన్,

ఈయన సంగారెడ్డి జిల్లా ఆంథోల్‌లో 1908 ఫిబ్రవరి 4వ తేదీన జన్మించాడు, ఈయన పూర్తిపేరు అబూ సయీద్ మహమ్మద్ మఖ్దూం మొహియుద్దీన్. తండ్రి గౌసుద్దీన్, వీరి పూర్వీకులు ఉత్తరప్రదేశ్‌లోని 'అజంగఢ్' ప్రాంతానికి చెందినవాడు.

ప్రాథమిక విద్యాభ్యాసం ఆంథోల్‌లో, హైస్కూలు చదువు సంగారెడ్డిలో జరిగింది. ఇంటర్ మీడియట్ హైదరాబాద్‌లో చదివాడు. అప్పుడే తనలో స్వతంత్ర భావనలు అంకురించాయి. స్వంతకాళ్ళపై నిలబడి జీవితాన్ని గడుపాలనే ఆలోచనలు ఏర్పరుచుకొని ట్యూషన్స్ చెప్పుతూ, పత్రికలు అమ్ముతూ చదువుకొన్నాడు.

వీరి రచనా వ్యాసంగం 1933లో 'పచ్చశాలువ' (పీలీ దుశాల్) అనే కవితా ఖండికతో ప్రారంభమైంది. 1937లో ఉర్దూ నాటకాలు అనే విషయం మీద పరిశోధక వ్యాసం వ్రాసి ఉస్మానియా యూనివర్సిటీ నుంచి ఎం.ఏ.పట్టం పొందినాడు. వెంటనే ఆయనకు సిటీ కాలేజీలో ఉర్దూ లెక్చరర్ ఉద్యోగం వచ్చింది.

ఉస్మానియా యూనివర్సిటిలో చదువుతున్నప్పుడే కవిగా, నాటక రచయితగా, నటుడిగా పేరుపొందాడు. బెర్నార్డ్‌షా నాటకానికి 'హోష్‌కె నా ఖూన్' అనే ఉర్దూ అనుసరణరాసి హైదరాబాదులో రవీంద్రనాథ్ టాగూర్ ఎదుట ప్రదర్శించాడు. టాగూర్ ఆ నాటకం చూసి ఆనందంపట్టలేక ప్రదర్శన అయిపోగానే స్టేజిపైకి వెళ్ళి మఖ్దూంను అభినందించారు. తన శాంతినికేతన్‌కు వచ్చి చదువుకోవలసిందిగా ఆహ్వానించాడు. ఇట్లా విశ్వకవి రవీంద్రుడినే మెప్పించిన ఘనత మఖ్దూంది.

విద్యార్థి దశనుండే మఖ్దూంలో వామపక్ష భావజాలం ఉండేది. మార్క్సు ప్రభావం అధికంగా ఉండేది. 1939లో నాగపూర్‌లో స్థాపించబడిన హైద్రాబాద్ విద్యార్థి యూనియన్ ఏర్పాటులో ఈయన పాత్ర ప్రముఖమైనది. 1941లో జరిగిన ప్రపంచ పరిణామాలతో మనదేశంలో కమ్యూనిస్ట్ పార్టీ ప్రభావం పెరుగసాగింది. ఇందులో భాగంగా నైజాం

SCERT TELANGANA

రాష్ట్రంలో కమ్యూనిస్ట్ పార్టీ కార్యకర్తలు తెలంగాణ పల్లెల్లోకి వెళ్ళి ప్రజలను చైతన్యవంతులను చేయడం మొదలుపెట్టారు. మఖ్దూం తాను చేస్తున్న లెక్చరర్ ఉద్యోగానికి రాజీనామా చేసి పూర్తిస్థాయిలో కమ్యూనిస్ట్ ఉద్యమానికి అంకితమైనాడు.

హైదరాబాద్ సంస్థానంలో ముఖ్యంగా తెలంగాణలోని ప్రతి జిల్లాలో, తాలూకాలో, గ్రామంలో జరిగే సభలలో పాల్గొని ఆనాటి ప్రభుత్వ నిరంకుశపాలనను, ప్రభుత్వ అధికారుల, జాగీర్దార్ల, దౌర్జన్యచర్యలను నిశితంగా విమర్శించేవాడు. భారత స్వాతంత్ర్య సమరంలో పాల్గొనవలసిందిగా ప్రజలను ఉద్బోధించేవాడు. ఆయన ఉపన్యాసం వినడానికి ప్రజలు వేలసంఖ్యలో వచ్చేవారు. నానాటికి రాష్ట్రంలో మఖ్దూంకు పెరుగుతున్న పలుకుబడిని, ప్రఖ్యాతిని చూసి ప్రభుత్వం సహించలేకపోయింది. బ్రిటీష్ ప్రభుత్వాన్ని విమర్శించినందుకు అరెస్టు చేసి మూడు నెలల జైలు శిక్ష విధించింది.

1944-46 మధ్య కాలంలో కార్మికుల రక్షణకోసం చట్టం చేయడానికి పోరాటం చేశాడు. ఎన్నో కార్మిక సంఘాలను స్థాపించి కార్మికుల సంక్షేమం కోసం కృషిచేసిన మహనీయుడు మఖ్దూం.

భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం లభించిన తరువాత హైదరాబాద్ సంస్థానం భారతదేశంలో విలీనం కావాలని ఇక్కడి రాజకీయ పక్షాలన్నీ పెద్దపెట్టున ఉద్యమం లేవదీశాయి. కమ్యూనిస్ట్ పార్టీ ప్రముఖ నాయకుడైన మఖ్దూం ఈ ఉద్యమంలోనూ పోరాటంలోనూ ప్రముఖపాత్ర నిర్వహించాడు. 1948 సెప్టెంబర్ 17న పోలీస్ చర్యతో హైదరాబాద్ సంస్థానం భారత యూనియన్‌లో విలీనమైంది.

తదనంతరం కమ్యూనిస్ట్ పార్టీ సార్వత్రిక ఎన్నికలలో పాల్గొనడంతో మఖ్దూం హుజూర్‌నగర్ నియోజకవర్గం నుంచి శాసనసభకు ఎన్నికైనాడు. తరువాత 1957లో శాసన మండలి సభ్యుడిగా ఎన్నికై, ప్రతిపక్ష నాయకుడుగా పనిచేసి ఉత్తమ ప్రజాప్రతినిధిగా ప్రఖ్యాతిపొందాడు. అసెంబ్లీలో మాట్లాడినా, కార్మిక సంఘాలలో మాట్లాడినా ఆయన వాగ్ధాటికి ఎదురుండేదికాదు.

మఖ్దూం అసంఖ్యాక గేయాలను రచించిన కవి, రచయిత. వీరి రచనలో ముఖ్యంగా చాంద్ తారాంకోబన్, ఆజాదీవతన్, హవేలీ, మేతకాగీత్, సిపాయి, అంధేరా, రాత్‌కే బారాబజే, జంగ్ హై జంగే ఆజాదీ, సురఖ్ సవేరా లాంటి ఎన్నో కవితా ఖండికలు ఆనాటి ప్రజానీకాన్ని ఉద్రూతలూగించిన రసగుళికలు. మఖ్దూం మంచి హాస్యప్రియుడు. ఎప్పుడూ నవ్వుతూ, నవ్విస్తూ సరదాగా ఉండేవాడు. హైదరాబాదు రాష్ట్ర అసెంబ్లీలో బూర్గుల రామకృష్ణారావు ముఖ్యమంత్రిగా ఉన్నప్పుడు పూల్‌చంద్‌గాంధీ ఆరోగ్యమంత్రి. ప్రతిపక్ష నాయకుడైన మఖ్దూం ఆ శాఖలోని లోపాలను ఎత్తిచూపుతూ "పూల్‌చంద్ - కాంటే బహుత్" (పువ్వులు కొంచెం - ముళ్ళేమో ఎక్కువ) అని ఛలోక్తి విసిరి గాఢమైన విషయాన్ని కూడా సున్నితంగా, హాస్యాన్ని జోడించి చెప్పాడు. మఖ్దూం 'షాయరే ఇంక్విలాబ్' అనే బిరుదు పొందాడు.

నీతికి, నిజాయితికి, ఆశయ పటిమకు, నిస్వార్థ సేవకు మారుపేరు మఖ్దూం. శ్రమజీవులు, పీడితవర్గాలు, సామాన్య ప్రజల కొరకు తన జీవితాన్ని అంకితం చేసిన మఖ్దూం 1969 ఆగస్టు 25వ తేదీన మరణించాడు.

తెలంగాణ ప్రభుత్వంచే ఉచిత పంపిణీ 2021-22

SCERT TELANGANA

స్ఫూర్తిప్రదాతలు

3. అరిగె రామస్వామి

సమాజంలో అట్టడుగున పడి ఉన్న పీడిత, తాడిత, నిమ్న జాతుల ప్రజల సముద్ధరణకై కంకణం కట్టుకొని వారిలో చైతన్యం కలిగించటానికి అహోరాత్రులు కృషి చేసిన దీనజనోద్ధారకుడు, గొప్ప సంఘ సంస్కర్త, దేశభక్తుడు అరిగె రామస్వామి. ఆనాడు నిజాం నిరంకుశ పరిపాలనలో ప్రజలకు ఏ విషయంలోనూ స్వేచ్ఛలేదు. ఇక ఆ రోజులలో వెనుకబడిన తరగతుల ప్రజల పరిస్థితి మరింత దుర్భరంగా ఉండేది. హిందూ సమాజంలో అంటరానివారుగా అణగి ఉన్న వీరిమీద పలుకుబడిగల వర్గాలవారు, ప్రభుత్వ ఉద్యోగులు దౌర్జన్యాలు, దౌష్ట్యాలు చేయడమేగాక, అనేక గ్రామాలలో వారితో వెట్టిచాకిరీ చేయించుకోవడం కూడా జరుగుతుండేది. అజ్ఞానంలో, కరుడుగట్టిన మూఢాచారాల చట్రంలో చిక్కుకొని నలిగిపోతున్న పీడిత ప్రజానీకానికి ఆశాజ్యోతిని చూపించిన ప్రముఖ హరిజన నాయకులు హైదరాబాదు సంస్థానంలో ఆనాడు ముగ్గురున్నారు. వారిలో ఒకరు అరిగె రామస్వామి, రెండోవారు భాగ్యరెడ్డివర్మ, మూడో వ్యక్తి బి.ఎస్.వెంకట్రావు.

రామస్వామి 1895 లో, సికింద్రాబాదులోని ఒక నిరుపేద హరిజన కుటుంబంలో జన్మించాడు. కొద్దిపాటి విద్యాభ్యాసం తరువాత, రైల్వే ఆడిట్ ఆఫీసులో ఆఫీసుబాయిగా జీవితాన్ని ప్రారంభించి పలురకాల ఉద్యోగాలు చేశాడు.

ఆయనకు చిన్నతనం నుండి ఆధ్యాత్మిక చింతన అధికం. 1912లో భూమానంద శ్రీ మందపల్లి హనుమంతరాజ యోగీశ్వరుల ప్రభావానికిలోనై వారి శిష్యుడైనాడు. ఆనాటి నుంచీ సంపూర్ణంగా శాకాహారియై గురువు అడుగుజాడలలో సమాజ కళ్యాణానికి కృషి చేయనారంభించాడు. గురువు ఆశీస్సులతో 'సునీత బాల సమాజం' పేరిట ఒక సంస్థను నెలకొల్పి, సికింద్రాబాదు, కుమ్మరిగూడా మొదలైన బస్తీలలో సంఘ సంస్కరణకు పూనుకొన్నాడు. ఈ సమాజం ముఖ్య ఉద్దేశ్యాలలో : ప్రజలలో బాగా వ్యాపించి ఉన్న త్రాగుడు దురభ్యాసాన్ని మాన్పించడం, నిరక్షరాస్యతా నిర్మూలనకు కృషి చేయడం, హరిజనులలో ఉన్న ఉపతెగలు మాల, మాదిగ, మాల దాసరి మొదలైనవాటిని తొలగించి వారిలో సమైక్యతను పెంపొందించడం, మూఢాచారాలను, మూఢ విశ్వాసాలను, ఎక్కువ తక్కువలనే భావాలను పోగొట్టటానికి కృషిచేయడం, సాంఘిక న్యాయాన్ని సాధించడం, జంతుబలిని నిషేధించడం ముఖ్యమైనవి. రామస్వామి హరిజనులలోను, ఇతర వెనుకబడిన తరగతులవారిలోనూ ఈ ఉద్దేశాలను బాగా ప్రచారం చేసి, కొద్దిరోజులలోనే సికింద్రాబాదులో అన్ని వర్గాల వారి మన్ననలను పొందాడు.

SCERT TELANGANA

ప్రతి బస్తీలోనూ సభలు సమావేశాలు ఏర్పాటుచేసి, ప్రజలకు మద్యపానం వల్ల కలిగే దుష్ఫలితాలను గురించి ఉపన్యాసాలు ఇప్పిస్తూ ఉండేవాడు. పారిశుద్ధ్యము, దేహారోగ్యానికి సంబంధించిన విషయాల మీద కూడా ఉపన్యాసాలు ఇస్తుండేవాడు. నగరంలో హరిజనులు, తదితర వెనుకబడిన తరగతుల ప్రజల అభ్యున్నతికోసం కృషి చేసే సాంఘిక సంస్థలయిన జాతీయోన్నత సభ, ఆది హిందూమహాసభ, ఆది హిందూ సోషల్ సర్వీస్‌లీగ్ మొదలైనవాటి కార్యకలాపాలలో కూడా రామస్వామి ప్రముఖంగా పాల్గొనేవారు. ఈ సంస్థల ప్రముఖ కార్యకర్తలు భాగ్యరెడ్డివర్మ, ఆర్.లక్ష్మయ్య, ఎం.ఎల్.ఆదయ్య, సి.ఎస్.యతిరాజులు మొదలైన వారితో కలిసి, రామస్వామి ప్రతి సంఘసేవా కార్యక్రమంలోనూ ప్రధానపాత్రవహిస్తుండేవాడు. వీరందరూ హైదరాబాదు, సికింద్రాబాదు నగరాలలో హరిజనాభ్యుదయానికి ఎంతో కృషి చేశాడు.

ఆనాటి నిజాం ప్రభుత్వం అరిగె రామస్వామిని హైదరాబాదు మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ సభ్యులుగా నియమించింది. ఆ రోజులలో ఈ పదవికి నామినేట్ అయిన ప్రథమ హరిజన అభ్యర్థి ఇతడే. రామస్వామి మునిసిపల్ కౌన్సిలర్‌గా నగర పౌరపరిపాలనా కార్యక్రమాలను అత్యంత శ్రద్ధతో నిర్వహించాడు.

తెలంగాణాలో గ్రంథాలయోద్యమానికి ఒక ప్రత్యేకత ఉన్నది. రామస్వామి గ్రంథాలయోద్యమంలో పాల్గొని గ్రామాలలో గ్రంథాలయాలు నెలకొల్పటంతోనూ వాటి ఆధ్వర్యంలో నిరక్షరాస్యతా నిర్మూలనలోను ఎంతో కృషి చేశాడు. నిజాం రాష్ట్ర ఆంధ్రమహాసభ స్థాపనకాలం నుంచీ దానిలో సభ్యులుగా ఉండి ఆంధ్రమహాసభ కార్యక్రమాలలో పాల్గొనేవాడు. నాటి ఆంధ్రమహాసభ ద్వారా ఆయన చేసిన కృషి ఎంతో ప్రశంసనీయమైనది. ఆనాటి హైదరాబాదు రాష్ట్రంలో ఆంధ్రమహాసభ నాయకులైన శ్రీయుతులు బూర్గుల, మాడపాటి, సురవరం, కొండా, మందుమల, డా॥ చెన్నారెడ్డి వంటివారి సాహచర్యంలో ఉండి జాతీయోద్యమంలో ప్రధాన పాత్ర పోషించాడు. ఆంధ్రమహాసభలో చీలికలు వచ్చినప్పుడు ఆయన జాతీయ (కాంగ్రెసు) ఆంధ్రమహాసభలోనే కొనసాగాడు.

రామస్వామి నిజాం రాష్ట్ర ఆంధ్ర మహాసభలో కార్యవర్గ సభ్యుడుగా, ఆలిండియా కాంగ్రెసు కమిటీ సభ్యుడుగా, నిజాం రాష్ట్ర ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెసు కమిటీ కార్యవర్గంలోనూ చాలా కాలం సభ్యుడుగా ఉన్నాడు. 1950–1952లో ఆంధ్ర రాష్ట్ర కాంగ్రెసు కమిటీ సంయుక్త కార్యదర్శిగా పనిచేశాడు. సికింద్రాబాదు మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ సభ్యుడుగా, హైదరాబాదు జిల్లా బోర్డు సభ్యుడుగానూ ఎంతో సేవచేశాడు. పోలీసు చర్య తరువాత కేంద్ర ప్రభుత్వం భారత పార్లమెంటుకు హైదరాబాదు సంస్థానం నుంచి నామినేట్ చేసిన పార్లమెంటు సభ్యులలో రామస్వామి ఒకడు. 1952లో జరిగిన సాధారణ ఎన్నికలలో వికారాబాదు ద్విసభ్య నియోజకవర్గం నుంచి జరిగిన ఎన్నికలలో డా॥ చెన్నారెడ్డిగారితో పాటుగా హైదరాబాదు రాష్ట్ర శాసనసభకు ఎన్నికైనాడు. డా॥ బూర్గుల రామకృష్ణారావు మంత్రివర్గంలో 1954 నుంచి 1956 వరకు ఉపమంత్రిగా పనిచేశాడు. ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణ తరువాత కూడా శాసనసభకు ఎన్నికై, కొంతకాలం కాసు బ్రహ్మానందరెడ్డి మంత్రివర్గంలో ఉపమంత్రిగా ఉండి సేవ చేశాడు. తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం బోర్డు సభ్యుడుగా నియుక్తుడై కొంతకాలం పనిచేశాడు.

ప్రసిద్ధ గాంధేయవాది, నిరాడంబరుడు, నిస్వార్థ సేవాపరాయణుడు తాను విశ్వసించిన సిద్ధాంతాలను, విశ్వాసాలను, చిత్తశుద్ధితో ఆచరించిన స్థిరచిత్తుడు, తాడిత పీడిత జననాయకుడు అరిగె రామస్వామి. ఆదర్శాల విషయంలో ఆయన ఎన్నడూ రాజీపడలేదు. 1973 జనవరి 26వ తేదీన రామస్వామి మరణించాడు. తెలంగాణ ప్రాంతపు హరిజనోద్యమంలోనూ, శ్రామిక జనావళి విమోచనోద్యమ చరిత్రలోనూ రామస్వామికి గల స్థానం మహోన్నతమైనది.

SCERT TELANGANA

తెలంగాణ ప్రభుత్వంచే ఉచిత పంపిణీ 2021-22

స్ఫూర్తిప్రదాతలు

4. డా॥ కొత్తపల్లి జయశంకర్

హైదరాబాదు సంస్థానం నిజాం చెరనుండి విడుదలై స్వేచ్ఛావాయువులు పీలుస్తున్న సందర్భం. ఇంతలో విశాలాంధ్ర రాష్ట్రఏర్పాటు ఆలోచనలు మొదలయ్యాయి. వెంటనే దానికి వ్యతిరేకంగా పోరాటం మొదలయింది.

ఈ సందర్భంగా హైదరాబాదులో ఓ సమావేశం ఏర్పాటుచేశారు. "వరంగల్ నుంచి నేను కూడా బయలుదేరినా... మా బస్సు భువనగిరిలో ఫెయిలయ్యింది. ఈ లోపు అఫ్జల్‌గంజ్‌లో కాల్పులు జరిగి ఏడుగురు విద్యార్థులు చనిపోయారు. ఒకవేళ ఆ సమయానికి నేను కూడా అక్కడికి చేరుంటే అమరవీరుల జాబితాలో చేరేవాణ్ణి. ఆ అదృష్టం నాకు దక్కలేదు. బతికి ఏం చేశానయ్యా అంటే... ఈ ఘోరాలన్నీ చూడాల్సివచ్చింది." ఈ మాటలు తెలంగాణ జాతిపితగా ప్రసిద్ధిపొందిన ప్రొఫెసర్ కొత్తపల్లి జయశంకర్‌వి.

ప్రొఫెసర్ కొత్తపల్లి జయశంకర్ ఆగస్టు 6, 1934న వరంగల్ జిల్లా, ఆత్మకూరు మండలం పెద్దాపూర్ సమీపంలోని అక్కంపేటలో పుట్టాడు. తల్లి మహాలక్ష్మి, తండ్రి లక్ష్మీకాంతరావు. ముగ్గురు అన్నదమ్ములు, ముగ్గురు అక్కచెల్లెళ్ళలో జయశంకర్ రెండో సంతానం.

వరంగల్‌లో తన పాఠశాల, కళాశాల విద్యను పూర్తిచేసి బెనారస్, అలీగఢ్ విశ్వవిద్యాలయాల నుంచి ఆర్థికశాస్త్రంలో పట్టా అందుకున్నాడు. ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయంలో పిహెచ్.డి. చేసాడు. 1975 నుండి 1979 వరకు వరంగల్‌లోని సి.కె.ఎం. కళాశాల ప్రిన్సిపాల్‌గా పనిచేసాడు. 1979 నుండి 1981 వరకు కాకతీయ విశ్వవిద్యాలయం రిజిస్ట్రార్‌గా, 1982 నుండి 1991 వరకు సీఫెల్ రిజిస్ట్రార్‌గా 1991 నుండి 1994 వరకు కాకతీయ విశ్వవిద్యాలయానికి ఉపకులపతిగా పనిచేసాడు.

ఒక అధ్యాపకుడిని విద్యార్థులు గుర్తుపెట్టుకోవడం సాధారణమే కానీ ఒక అధ్యాపకుడు తన విద్యార్థులను గుర్తుపెట్టుకొని, పేరుపెట్టి పిలవడం జయశంకర్ సార్‌కే సాధ్యం. అనేకులకు ఆదర్శ గురువు జయశంకర్.

తెలంగాణ, ఆంధ్ర రాష్ట్రాల విలీనాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ విద్యార్థి నాయకునిగా 1954లో ఫజల్ అలీ కమిషన్‌కు నివేదిక ఇచ్చాడు.

SCERT TELANGANA

అధ్యాపకునిగా, పరిశోధకునిగా ఏం చేసినా తెలంగాణ కోణంలోనే నిత్యం ఆలోచించే, ఆచరించే ఉద్యమశీలి. తెలంగాణ డిమాండ్‌ను 1969 నుండి సునిశితంగా అధ్యయనం చేస్తూ, విశ్లేషిస్తూ ప్రతిరోజూ రచనలు చేసాడు. తెలంగాణ ఏర్పాటు అవసరాన్ని వివరిస్తూ - తెలంగాణ రాష్ట్రం ఒక డిమాండ్, తెలంగాణలో ఏం జరుగుతోంది. వక్రీకరణలు - వాస్తవాలు, తల్లడిల్లుతున్న తెలంగాణ (వ్యాససంపుటి), తెలంగాణ (ఆంగ్లం)... మొదలైన ఎన్నో పుస్తకాలను రాశాడు.

తెలంగాణలోనే కాకుండా, దేశంలోని ఇతర ప్రాంతాల్లో, విదేశాల్లో తెలంగాణ రాష్ట్ర ఏర్పాటు అవసరాన్ని వివరిస్తూ ప్రసంగాలు చేశాడు. తెలంగాణ ఉద్యమాన్ని గల్లీ నుండి ఢిల్లీ దాకా, ఢిల్లీ నుండి అమెరికా దాకా వ్యాప్తి చేయడంలో ఆయన పాత్ర మరువలేనిది.

"తెలంగాణ ఏర్పాటుతో అభివృద్ధి చాలా వేగంగా జరుగుతుంది. జలవనరుల విషయంలో స్వేచ్ఛ ఉంటుంది. తెలంగాణ ప్రాంతంలో గొలుసు చెరువులు చాలా ఉండేవి. ఉద్దేశపూర్వకంగానే వాటిని నాశనం చేసారు. తెలంగాణ వస్తే మొదటగా ఈ చెరువులను పునరుద్ధరించాలి. వీటిని బాగుచేస్తే గ్రామ వ్యవస్థ సస్యశ్యామలం అవుతుంది. తెలంగాణ ఏర్పడితే అన్నిటికన్నా ముఖ్యంగా ధ్వంసం చేయబడిన ప్రజాస్వామిక సంస్కృతిని తిరిగి స్థాపించుకుంటాం. తెలంగాణలో ఇవన్నీ సాధ్యమే ఎందుకంటే తెలంగాణ ప్రజల్లో ఆ చైతన్యం ఉంది కనుక" అంటాడు జయశంకర్.

ఒక విలేఖరి జయశంకర్ ఇంటర్వ్యూ కోసం వెళ్ళగా ఆయన ఉండే అపార్టుమెంటు మీది నుండి ఉస్మానియా యూనివర్సిటీ గొప్పగా కనిపించింది. అదేమాట జయశంకర్‌తో అంటే - "ఉస్మానియాను తలుచుకుంటే తెలంగాణ వాడినైనందుకు గర్వంతో ఛాతి ఉబ్బుతుంది. ఎన్నెన్ని పోరాటాలకు, ఆరాటాలకు అది వేదికైంది? అందరికీ ఉస్మానియా వర్సిటీ అంటే చెట్లు కనిపిస్తయి. కానీ మొన్నటికి మొన్న తెలంగాణ కోసం అమరులైన అనేకులు విద్యార్థులు ఆ చెట్ల సాక్షిగా నాకు కళ్ళముందే కదులుతు కనిపిస్తరు. దుఃఖమొస్తది... అయితే నాలుగు కోట్ల తెలంగాణ ప్రజల గుండెల్లో నిలిచే అదృష్టం ఎంతమందికి దక్కుతుంది. వాళ్ళకు మరణం లేదు... అదే ఉస్మానియాలో 2009, డిసెంబర్ 9 ప్రకటన తర్వాత పిల్లలు జరుపుకున్న సంబరం నా జీవితంలో మర్చిపోలేని గొప్ప జ్ఞాపకం"... అన్నాడట...

జయశంకర్ తన జీవితాన్ని తెలంగాణ కోసం అంకితం చేసాడు. 'అబ్‌తో ఏక్ హీ ఖ్వాయిష్‌హై, వొ తెలంగాణ దేఖ్‌నా ఔర్ మర్‌జానా' (ఇప్పుడైతే నాకు ఒకే కోరిక మిగిలింది. తెలంగాణ రాష్ట్ర ఏర్పాటు కళ్ళారా చూడాలి. తర్వాత మరణించాలి) అని అనేవాడు.

"మా వనరులు మాకున్నాయి. మా వనరులపై మాకు అధికారం కావాలి. మా తెలంగాణ మాగ్గావాలి..." యాభై ఏళ్ళుగా ఇదే ఆకాంక్ష... ఇదే శ్వాస... ఇదే లక్ష్యం... ఇదే జీవితం. ఉద్యమాన్ని శ్వాసించిన మహామహోపాధ్యాయుడు ప్రొఫెసర్ కొత్తపల్లి జయశంకర్.

జయశంకర్ గొంతు కాన్సర్‌తో రెండేళ్ళు బాధపడ్డాడు. కాన్సర్‌తో యుద్ధం సాగిస్తూ ఆఖరుదశలో ఉండగా "మీరు చేయాల్సింది మీరు చేసారు. ఈ సమయంలో ఇక్కడ ఇక ఉండలేను. నేను వరంగల్‌కే పోతాను. నన్ను పంపండి" అంటూ పుట్టిన గడ్డమీది మమకారంతో హైద్రాబాద్ ఆసుపత్రి నుండి వరంగల్ చేరాడు. వారం రోజులు ఇంట్లోనే వైద్యులు అన్ని రకాల వైద్యసేవలు అందించారు. మంగళవారం తెల్లవారుజాము నుంచి పల్స్‌రేట్ పడిపోవడంతో ఆక్సిజన్ అందించారు. అయినా ఫలితం లేకపోయింది. 21-06-2011 మంగళవారం ఉదయం 11-30 నిముషాలకు జయశంకర్ అమరుడయ్యాడు.

SCERT TELANGANA

పదవిజ్ఞానం

అర్థాలు

అ

అంగవస్త్రం = కొల్లాయి, గుడ్డ, చిన్నబట్ట
అజ్ఞుడు = తెలియనివాడు
అతీతం = మీరినది, అతిక్రమించినది, అన్నింటికీ మించినది
అనఘుడు = పాపం చేయనివాడు, పుణ్యాత్ముడు
అమితం = మితం లేని, ఎక్కువ
అయాచితం = అడుగకున్నా లభించేది
అర్హత = యోగ్యత, తగిన
అరిష్టం = అపాయం, కీడు
అసురేంద్రుడు = రాక్షసులకు రాజు
అక్షరాస్యులు = అక్షరజ్ఞానం కలవారు

ఆ

ఆటంకం = అడ్డంకి, అడ్డు
ఆండ్రు = భార్యలు
ఆసక్తి = ఇష్టం, ఆశ
ఆస్వాద్యం = అనుభవించుటకు తగినది, రుచిచూచుటకు తగినది
ఆర్యులు = మంచివాళ్ళు, పూజ్యులు

ఇ

ఇమాం = మసీదులో ప్రార్థన చేయించేవాడు

ఉ

ఉచితం = తగినది, యోగ్యమైనది, వెలలేనిది
ఉట్టిపడు = బయటికి కనిపించు
ఉద్వేగము = భయము
ఉన్నతి = గొప్పగా, అభివృద్ధి
ఉద్దేశ్యం = గురి, లక్ష్యం
ఉరుము = గర్జన

ఏ

ఏలు = పాలించు

ఓ

ఓము = దయతో రక్షించు, కాపాడు

క

కచేరి = సంగీత సభ
కలహం = కొట్లాట
కవాటం = తలుపు
కసాయివాడు = దయలేనివాడు
కాలక్షేపం = సమయాన్ని గడపడం
కీడు = ఆపద, చెడు, అపకారం
కుతూహలం = కోరిక, కాంక్ష
కుదించి = తగ్గించి
కుసుమం = పువ్వు
కృతజ్ఞత = చేసిన మేలు తలుచుకొనుట
క్లేశం = కష్టం, బాధ
కోడెనాగు = వయస్సులో ఉన్న పాము

ఖ

ఖలుడు = చెడ్డవాడు

గ

గడించు = సంపాదించు

తెలంగాణ ప్రభుత్వంచే ఉచిత పంపిణీ 2021-22
SCERT TELANGANA

గత్యంతరం = వేరేదారి, మరోదారి
గండశిల = పెద్దరాయి
గిట్ట = పశువుకాలిగోరు
గుర్తింపు = గుర్తుపట్టు, పేరు, కీర్తి
గౌణం = ముఖ్యముకానిది, తక్కువ ప్రాముఖ్యత కలది

జ

జ్ఞాపకం = తలపు, గుర్తుంచుకోవడం

చ

చతురత = నేర్పు, నైపుణ్యం
చరమదశ = చివరిదశ
చిమ్ము = చుట్టుపక్కలగానీ, పైకి గానీ వెదజల్లడం
చిర్రెత్తు = చిరాకుపడు
చిహ్నం = గుర్తు
చూతము = మామిడి

ఛ

ఛత్రపతి = రారాజు, చక్రవర్తి

జ

జనబాహుళ్యం = జనసమూహము
జలం = నీరు
జీవులు = ప్రాణులు
జోక్యం = మధ్యలో కల్పించుకోవడం
జైత్రుడు = జయించినవాడు

ఠ

ఠికాణా = ఉండేచోటు
ఠీవి = దర్జా, దర్పం

త

తక్రము = మజ్జిగ, చల్ల
తనుపు = తృప్తిపరుచు
తివిరి = ప్రయత్నించి
తుండు = చిన్న గుడ్డ
తెప్పలుగా = సమూహంగా, గుంపులుగా
తెరువరి = బాటసారి
తోగులు = వంకలు
తోయం = నీరు

ద

దానము = తనకు ఉన్నదాంట్లో ఎదుటివాడికి కొంత ఇవ్వడం
దిగ్భ్రాంతి = ఏమీ అర్థంకాని స్థితి
దీవి = చుట్టూనీరున్న ప్రదేశం
ద్యుతి = ప్రకాశం, కాంతి
దుర్బలులు = బలములేనివారు
దృక్పథం = ఆలోచనావిధానం
దృష్టి = చూపు

ధ

ధనము = డబ్బు, సంపద
ధరణి = భూమి
ధర్మం = పుణ్యము, మంచి నడవడిక

న

నవ = కొత్త, తొమ్మిది
నారికేళం = కొబ్బరికాయ, టెంకాయ
నాణ్యమైన = మెరుగైన
నిరసన = అయిష్టత, తిరస్కరించడం
నిర్లక్ష్యం = చులకనగా చూడడం, పట్టించుకోకపోవడం
నిష్కర్ష = నిశ్చయము, ఖచ్చితము
నిష్ణాతులు = నేర్పరులు, ప్రవీణులు
నిష్ఫలం = ఫలితం లేకపోవడం

తెలంగాణ ప్రభుత్వంచే ఉచిత పంపిణీ 2021-22

SCERT TELANGANA

ప

పరమ	=	గొప్పనైన, చివరిదైన, ముఖ్యమైన
పరంపరాగతం	=	క్రమంగా వచ్చినది
పరహితము	=	ఇతరులకు మేలు చేయుట
పర్వము	=	పండుగ
పర్యాటకులు	=	ఆయాప్రదేశాలను చూడడానికి వచ్చేవారు, సందర్శకులు
పరిణామము	=	మార్పు
పరోపకారం	=	ఇతరులకు మేలు చేయడం
పశుపతి	=	శివుడు
పసిగట్టు	=	గమనించు
ప్రఖ్యాతి	=	ప్రసిద్ధి
ప్రత్యక్షము	=	కళ్ళముందు
ప్రథమం	=	మొదటిది
ప్రమాణం	=	మాటివ్వడం, శాస్త్రము
పాఠకులు	=	చదివేవారు
పాలితులు	=	పాలింపబడేవారు (ప్రజలు)
ప్రాంగణం	=	ముంగిలి, ఇంటికి / ఆలయానికి ముందు ఉన్న ప్రాంతం, వాకిలి
ప్రాతిపదిక	=	ఆధారం, మూలం
ప్రాయికం	=	సామాన్యం
ప్రాశస్త్యము	=	ప్రసిద్ధి
ప్రియం	=	ఇష్టం
పుణ్యతీర్థము	=	పవిత్ర ప్రదేశము, పవిత్రమైన జలముండే చోటు, (ఉదా : గంగానది)
పూత	=	పూయు (పూలు పూయడం)
పూతము	=	పవిత్రమైనది
పైతృకం	=	తండ్రి నుండి వారసత్వంగా సంక్రమించినది
పొందిక	=	కూర్పు
పొటకరించు	=	అతిశయించు, వర్ధిల్లు
పొరపొచ్చాలు	=	అభిప్రాయభేదాలు
పోగేయు	=	జమచేయు

ఫ

ఫణి	=	పాము

బ

బంధనం	=	కట్టివేయడం
బంధువులు	=	చుట్టాలు
బలయుతుడు	=	బలము కలవాడు
బాల్యం	=	చిన్నవయస్సు
బింకము	=	పొగరు, గర్వము
బొంకు	=	అబద్ధము
బ్రోచు	=	దయతో రక్షించు

భ

భంగము	=	ఆటంకము, అడ్డుపడు, అవమానం, అల
భంగి	=	వలె, విధము
భాస్కరుడు	=	సూర్యుడు
భీతి	=	భయము
భువనము	=	జగము, ప్రపంచము, లోకము
భూతపంచకము	=	పంచభూతాలు (భూమి, నీరు, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశము)

మ

మంజులము	=	కోమలము, సుకుమారము, మెత్తన
మయూరము	=	మగనెమలి
మర్యాద	=	గౌరవము
మాధుర్యం	=	తీయదనం
మార్గదర్శి	=	దారిచూపువాడు
ముంజేయి	=	మోచేయి నుండి మణికట్టు వరకు గల చేతి భాగం

SCERT TELANGANA

ముచ్చటపడు = ఇష్టపడు

ముదిత = ఆనందించిన

ముభావం = ఏ భావమూ లేకపోవడం, మౌనం వహించడం

మృగతృష్ణ = ఎండమావి

మేలిమి = స్వచ్ఛమైన

మోర = మొహం

ర

రంభ = అరటి, ఒక అప్సరస పేరు

రాజి = వరుస, గుంపు

రాణించు = ఒప్పు

ల

లెస్స = ఎక్కువ, గొప్ప, మంచి, బాగు

లేమ = స్త్రీ

లేమి = పేదరికము

లొంగిపోవు = ఒప్పుకొను, చెప్పినట్లు విను, శరణువేడు

వ

వదంతులు = అసత్యప్రచారం

వసుధ = భూమి

వాంఛ = కోరిక

వ్యాప్తి = వ్యాపించుట

విద్వాంసుడు = ఎరుకగలవాడు, పండితుడు

విభుడు = ప్రభువు, రాజు

విరామం = విశ్రాంతి

విరుద్ధం = ప్రతికూలం, వ్యతిరేకం

విలసిల్లు = ప్రకాశించు

వివక్ష = భేదభావము

వివేకము = తెలివి

వృశ్చికము = తేలు

వృషభం = ఎద్దు

వేమరు = ఎల్లప్పుడు, మాటిమాటికి

శ

శాకము = కూర

శాశ్వతము = స్థిరమైనది, ఎప్పుడూ ఉండేది

శ్రోత = వినువాడు

స

సంపద = ధనం

సంభ్రమం = భయం, ఉత్సాహము, హర్షం

సత్–అసత్ = మంచి, చెడు

సతతము = ఎల్లప్పుడు

సత్కవనము = మంచికవిత

సత్కారము = సన్మానము

సమీక్ష = చక్కగా చూచుట, వెదకుట

సాంప్రదాయం = ఒక తరం నుండి మరొక తరానికి సంక్రమించే ఆచార వ్యవహారాలు

సాధ్యం = సాధించదగినది

సామరస్యం = కలిసిమెలసి, ఐకమత్యం

సాహిత్యం = హితమును కల్గించేది

సౌకర్యం = సులభము, అనుకూలము

క్ష

క్షీరం = పాలు

ఱ

ఱంకె = ఎద్దు అరుపు

SCERT TELANGANA

తెలంగాణ ప్రభుత్వంచే ఉచిత పంపిణీ 2021-22

పర్యాయపదాలు

అధికం	–	ఎక్కువ, చాలా, మిక్కిలి
ఆకాశం	–	గగనం, అంబరం, నింగి
ఆసక్తి	–	ఇష్టం, మక్కువ, ప్రీతి
కీడు	–	ఆపద, అపకారం, అశుభం
క్లేశం	–	కష్టం, బాధ
ఖ్యాతి	–	కీర్తి, ప్రసిద్ధి
చేప	–	మీనం, మత్స్యం
జలం	–	నీరు, ఉదకం, సలిలం
ఠికాణా	–	ఆశ్రయం, ఉండేచోటు
దృష్టి	–	చూపు, వీక్షణం, లోచనం
ధనం	–	సంపద, డబ్బు, నిధి
ధరణి	–	భూమి, అవని, నేల
నాగలి	–	పొలందున్నే పరికరం, హలం, అరక
పర్వతం	–	కొండ, గుట్ట, గిరి
ప్రథమం	–	ఆది, ముఖ్యం, మొదలు
భాస్కరుడు	–	సూర్యుడు, రవి
బాల్యం	–	చిన్నతనం, శైశవం, పసితనం
మేలిమి	–	స్వచ్ఛమైనది, మంచి, ఉత్తమం
లెస్స	–	మంచి, బాగు
లేమ	–	స్త్రీ, వనిత, మహిళ
విరుద్ధం	–	విరోధం, సరిపడనిది, ప్రతికూలం
వాంఛ	–	ఇష్టం, కోరిక, మక్కువ
వ్రాతము	–	సమూహం, శ్రేణి, గుంపు
వృషభం	–	ఎద్దు, ఆంబోతు, గిత్త
శ్రేయస్సు	–	మంచి, మేలు, హితం
సతతం	–	ఎల్లప్పుడు, నిత్యం, నిరంతరం
సముద్రం	–	సాగరం, అంబుధి, జలధి

నానార్థాలు

కమ్మ	–	కాగితం, రుచిభేదం, చెవికి పెట్టుకొనే నగ
కాపు	–	పాలికుడు, రక్షణ
కొమ్మ	–	చెట్టు కొమ్మ, స్త్రీ
కోడె	–	కోడెదూడ, తరుణం
క్షీరము	–	పాలు, నీరు, పాలపిట్ట
తోయం	–	విధం, పరివారం, సమయం, బలం
ధర్మం	–	పుణ్యం, స్వభావం, న్యాయం
నవ	–	తొమ్మిది, కొత్త
ప్రియం	–	స్నేహం, ఇష్టం
భూతం	–	ప్రాణి, జరిగిపోయినది
మర్యాద	–	పొలిమేర, తీరం, సన్మానం
మిత్రుడు	–	స్నేహితుడు, సూర్యుడు
విభుడు	–	ప్రభువు, బ్రహ్మ, భర్త
వృషభం	–	ఎద్దు, ఒకరాశి
సాధనము	–	సాధించుట, ఉపకరణము, ఉపాయం

SCERT TELANGANA

వ్యుత్పత్త్యర్థాలు

అతిథి	–	తిథి నియమం లేకుండా భోజనానికి వచ్చేవాడు
తనూభవుడు	–	తనువు నుండి పుట్టినవాడు (కొడుకు)
దాశరథి	–	దశరథుని కుమారుడు (శ్రీరాముడు)
ధరణి	–	సమస్తమును ధరించునది (భూమి)
పయోనిధి	–	నీటికి నిధివంటిది (సముద్రం)
ఫణి	–	ఫణము (పడగ) కలది (పాము)
మయూరం	–	పాములను హింసించునది (నెమలి)
భూపాలుడు	–	భూమిని పాలించేవాడు (రాజు)
వసుధ	–	సంపదలను ధరించేది (భూమి)

ప్రకృతి – వికృతి

ఆర్య	–	అయ్య
ఆసక్తి	–	ఆసత్తి
కథ	–	కత
కార్యం	–	కర్జం
కీర్తి	–	కీరితి
గౌరవం	–	గారవం
చిహ్నం	–	చిన్నె
జ్యోతి	–	జోతి
దిశ	–	దెస
దీపం	–	దివ్వె
ధర్మం	–	దమ్మం
దృష్టి	–	దిష్టి
నాట్యం	–	నట్టువ
నిజం	–	నిక్కం
నిర్భయం	–	నిబ్బరం
పద్యము	–	పద్దెము
పట్టణం	–	పట్నం
పర్వం	–	పబ్బం
పింఛం	–	పించెం
పుణ్యం	–	పున్నెం
పశువు	–	పసరం
బంధము	–	బందము
బ్రహ్మ	–	బమ్మ
భాష	–	బాస
ముక్తా	–	ముత్తెము
ముఖము	–	మొగము
మతి	–	మది
మర్యాద	–	మరియాద
విద్య	–	విద్దె
విషం	–	విసం
సముద్రం	–	సంద్రం
స్నానం	–	తానం
సుఖం	–	సుకం
శక్తి	–	సత్తి

SCERT TELANGANA